Neuvotteleva virkamies Anu Kangasjärvi

Perustuslakivaliokunnan kuuleminen 25.10.2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta (HE 133/2024 vp)

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia (1412/1997) siten, että keliakiasta aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja huomioitaisiin perustoimeentulotuen muina perusmenoina 25 eurolla kuukaudessa. Huomioiminen koskisi 16 vuotta täyttäneitä henkilöitä eli heitä, joilla ei ole mahdollista saada keliakian ja siitä aiheutuvan gluteenittoman ruokavalion noudattamisen perusteella alle 16-vuotiaan vammaistukea. Keliakiasta aiheutuvien lisäravintomenojen perusosasta erillinen huomioon ottaminen perustoimeentulotuessa auttaisi 16 vuotta täyttäneiden keliakiaa sairastavien toimeentulotuen saajien taloudellista asemaa ja asettaisi heidät taloudellisessa suhteessa yhdenvertaisempaan asemaan sellaisten toimeentulotuen saajien, joille ei aiheudu sairaudesta johtuvia ylimääräisiä ravintomenoja, kanssa.

Esitys on merkityksellinen perustuslain 6 §:n sisältämän yhdenvertaisuussäännöksen ja syrjintäkiellon näkökulmasta. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan mm. iän tai terveydentilan perusteella. Syrjintäkiellon ei ole katsottu kieltävän kaikenlaista erontekoa ihmisten välillä, vaikka erottelu perustuisi säännöksessä nimenomaan mainittuun syyhyn. Olennaista on, voidaanko henkilöön liittyvään syyhyn perustuva erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Perustelulle asetettavat vaatimukset ovat erityisesti säännöksessä lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla kuitenkin korkeat. Perustuslakivaliokunta on ratkaisukäytännössään kiinnittänyt huomiota hyväksyttävän perusteen arvioinnin lisäksi myös valitun keinon oikeasuhtaisuuteen. Perustuslain syrjintäkielto koskee myös toimenpiteitä, jotka välillisesti johtavat syrjivään lopputulokseen. Suosintaa tai jonkin yksilön tai ryhmän asettamista etuoikeutettuun asemaan on pidettävä säännöksen kieltämänä, jos se asiallisesti merkitsee toisiin kohdistuvaa syrjintää.

Esityksessä ehdotettu ikäraja 16 vuotta täyttäneiden ja alle 16-vuotiaiden välillä johtuisi siitä, että alle 16-vuotiailla keliaakikoilla on mahdollisuus hakea toimeentulotukeen nähden ensisijaisena etuutena pidettävää alle 16-vuotiaan vammaistukea. Toimeentulotuesta annetun lain 6 §:n 3 momentissa on säädetty jo tällä hetkellä, ettei menoja oteta huomioon toimeentulotukeen oikeuttavina siltä osin kuin ne korvataan tai niitä vastaava etuus saadaan muulla perusteella. Toisaalta lain 11 §:n 1 momentin 4 kohdassa on säädetty, ettei tulona huomioida vammaisetuuksista annetun lain mukaista etuutta. Alle 16-vuotiaan vammaistuella korvataan jo sitä rasitusta, jota toimeentulotuessa olisi tarkoitus korvata ehdotetulla 25 eurolla. Ehdotetun ikärajan säätäminen varmistaisi kaikissa tilanteissa, ettei henkilö voisi saada molempia mainittuja etuuksia saman sairauden perusteella. Koska alle 16-vuotiaan vammaistuki on määrältään esityksessä ehdotettua 25 euroa suurempi, esityksen ei voida arvioida asettavan alle 16 vuotta täyttäneitä huonompaan asemaan kuin 16 vuotta täyttäneitä.

Esityksen tarkoituksena on korvata keliakiaa sairastaville gluteenittomien ruoka-aineiden käyttämisestä aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja verrattuna siihen niin sanottuun perusruokavalioon, jota korvataan perustoimeentulon perusosalla. Keliakian lisäksi on kuitenkin myös muita sairauksia, jotka aiheuttavat samantapaista erityisruokavalion tarvetta kuin keliakia. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset ruoka-aineallergiat. Keliakia eroaa esimerkiksi vilja-allergioista siinä, että keliaakikon on mahdollista käyttää gluteenittomia tuotteita, kun taas vilja-allergikon kohdalla asiaa ei voi todeta yksiselitteisesti kaikkia vilja-allergikkoja koskien. Vilja-allergioissa oireiden vakavuus vaihtelee lievistä hyvin vaikeisiin ja oireita aiheuttavin viljojen välttämisen tarkkuus on sovitettava oireiden vakavuuteen. Osalle vilja-allergikoista sopivat gluteenittomat tuotteet, mutta osan on vältettävä niitäkin ja korvattava allergiaa aiheuttava vilja kokonaan muilla ravintoaineilla. Siten esimerkiksi vilja-allergian osalta ei ole yksiselitteistä arvioida, kuinka

suuria ylimääräisiä ravintomenoja sairaus aiheuttaa. Kustannukset voivat olla samat kuin keliaakikolla, jos allergikon on vältettävä viljoja hankalien oireiden vuoksi. Esityksen mukaan muista sairauksista keliakiasta johtuvia ylimääräisiä ravintomenoja ei korvattaisi Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemasta perustoimeentulotuesta, vaan ne jäisivät edelleen hyvinvointialueiden toimeenpanemaan täydentävään toimeentulotukeen otettavaksi huomioon tarpeellisen suuruisina yksilölliseen harkintaan perustuen.

Hallitus katsoo, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä, mutta on kuitenkin pitänyt edellä kuvattuun yhdenvertaisuusarviointiin liittyen suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.